

# De Heraut

van de

## Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 21 Februari 1904. N°. 1364.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentie: van 1 tot 6 regels 20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van leeftijd en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geboortelanden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentie aan de ADMINISTRATIE: Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan 1 onderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

### Van de tien geboden.

#### VII.

Nu dan o Israël! wat eischt de Heere uw God, van u? dan den Heere, uwen God, te vrezen, in al Zijn wegen te wandelen, en Hem niet te hebben, en den Heere uwen God te dienen, met uw gansche hart en met uw gansche ziel.

Deuteronomium 10: 12.

Zoo vonden wij dan in ons vorig artikel hoe de Christen, al blijft ook voor hem als menschen gelden de Wet des Heeren, als Gods geopenbaarde Wil voor zijn bestaan en gedrag, toch in een andere verhouding staat tot die Wet dan de niet-Christen.

Om nu alle verwarring te voorkomen, dient daar nog aan toegevoegd, dat wij het woord Christen hier niet bedoelen in dien ruimeren zin, waarin het gebruikt wordt van allen, die uit Christen-ouders, althans uit een Christen-vader of -moeder geboren zijn, maar in dien engeren en inniger zin, waarin het ook door onzen Heidelbergse Catechismus wordt gebruikt, wanneer hij, op de vraag: Maar waarom wordt gij een Christen genaamd, antwoordt: Omdat ik door 't geloof een lidmaat van Christus en alzoo zijner zalving deelachtig ben. (Antw. 32).

Alleen zulk een Christen toch is in zijn Borg rechtvaardig voor God.

Aan de rechtsverhouding tusschen God en menschen, met haar wederzijdse verbintenissen van zaligheid en gehoorzaamheid, een verhouding eerst in het Verbond der Werken, waarin God zich naast den menschen stelde, ontstaan — weet de geloovige, dat hij door en in zijn Borg voldaan heeft.

Zijn verhouding tot de Wet is dus niet meer als die van Adam onder het Werk-verbond.

In zijn Middelaar staat hij met zijn God in het Verbond der Genade en is juist daarom van den vloek, die op de ongehoorzaamheid aan Gods Wet was gedreigd, en evenzoo van den eisch der gehoorzaamheid, tot zaligheid, vrij.

Hij ligt geheel voor rekening van Christus. Maar, desniettemin blijft ook de Christen, gelijk Adam vóór het Werkverbond, als menschen, en uit kracht van Gods soevereine scheppingsrecht, gebonden aan Gods Wet; is hij gehouden naar te gehoorzamen, en is het, juist omdat hij in Christus is, ook zijn lust dit te doen.

Zeker, het blijft altijd Gods Wet, en niet een wet die de menschen zelf geeft.

Maar die Wet staat nu niet meer slechts tegenover hem, maar is door de wonderbare werking van Gods Genade, wat de Schrift noemt: „gegeven in zijn binnenste“, ingeschreven in zijn hart, zoodat Gods Wet zijn Wet is geworden, waaraan hij zich gewillig onderwerpt.

En in dit gewillig licht, zoo als wij vroeger zagen, juist het zedelijke.

Aan het Gij zult van zijn God, als het onvoorwaardelijk gebod, beantwoordt het ik wil van den Christen.

En deze gewilligheid is vrucht van zaligmakende Genade.

Vrucht van het zijn in Christus.

Een zijn, dat voortaf moet gaan aan het doen. Want, zoo als Jezus gezegd heeft, zonder Mij kunt gij niets doen. (Joh. 15: 5b).

Maakten wij zoo even onderscheid tusschen het gebruik van het woord Christen in enger en dat in ruimer zin, zonder van die onderscheiding iets terug te nemen, moet toch ook worden gewaarschuwd tegen de dwaling, alsof de Christen in ruimer zin, m. a. w. hij die wel den Christen-naam draagt, maar in den Christus nog niet zijn Middelaar heeft gevonden, gelijk zou staan met den heiden.

Ook hij toch, en dit is het groote verschil, verkeert onder het Verbond der Genade, al heeft hij zich in Christus nog niet verbonden aan God; al kwam het nog niet tot een persoonlijke verbondmaking met zijn God in den Borg.

Het Genadeverbond bestaat toch ook nu, gelijk eens onder Israël, en inwendig en uitwendig. En gelijk het eens aan de uit Israëliten geboren werd betekend en bezegeld door de heilige Besnijdenis, zoo wordt het nu aan de uit Christenen geboren betekend en bezegeld door den heiligen Doop.

De heilige Doop is het merkteken des Verbonds, en tot dat Verbond, zoo als het uitwendig bestaat, behooren alle gedoopten. Daarom zijn alle gedoopten niet alleen tot gehoorzaamheid, maar tot een nieuwe, d. i. christelijke, uit de heilige liefde weer-

opkomende, gehoorzaamheid aan Gods Wet verplicht.

Juist omdat God, niet aan de heidenen, maar aan de Christenen, Zijn Verbond bekend maakt, m. a. w. de Christelijke of de eenig ware religie openbaart, moet heel zijn Wet en dus ook het eerste gebod: *Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben*, des te sterker klemmen op de conscientie van den Christen. En hij bij wien dit nu metterdaad klemt, die behoort zich tot den eenigen en waarachtigen God. Die leeft niet alleen onder de eenig ware religie, maar die zal willen dat zijn religie of verhouding tot God ook de eenig ware zij.

Ware er nu ook in den Christen, die in Jezus zijn Borg heeft gevonden, geen zonde meer, dan zou ook de religie in den Christen volkomen zuiver wezen. De realiteit van het leven, zooals wij een vorig maal schreven, leert dit echter anders.

Er is in de religie van een christen nog zooveel wat onzuiver, wat onvolkomen is.

Toch mag dit niet tot geestelijke traagheid verleiden. Wij hebben ons integendeel, zooals onze Heidelbergse het zoo goed zegt, zonder onderlaten te benaastigen en God te bidden om de genade des Heiligen Geestes, opdat wij langs zoo meer naar het evenbeeld Gods vernieuwd worden, totdat wij tot deze voorgestelde volkomenheid na dit leven geraken. (Antw. 115).

De oude Theologen waren gewoon te spreken van een *triplex usus legis*, of een drietlei nut der wet, en wel, een usus politicus, paedagogicus en normativus. M. a. w. een burgerlijk, opvoedend en normatief nut of gebruik der Wet.

Zij bedoelden daarmee, ten eerste dat de kennis der tien geboden, die de Kerk van Christus in de maatschappij onderhoudt, dienstig is om de uitwendige tucht onder de burgers te bewaren; dit was dan het burgerlijk nut der Wet.

Maar in de tweede plaats is de Wet dienstig om tot kennis van zonde te brengen. In dien zin antwoordt dan ook onze Heidelbergse Catechismus op de vraag: Waaruit kent gij uw ellende? Uit de Wet Gods. Ongetwijfeld is er meer dan het natuurlijke licht, is er geestelijk licht noodig, om uit de Wet zijn zonden te leren kennen. Immers zonder dit laatste blijft men alleen staan bij een uitwendige onderhouding, en als het dan, door weerhoudende Genade, niet tot daadzonden kwam, zegt de eigengerechtigde allicht met den rijken jongeling uit het evangelie: Al deze dingen heb ik onderhouden van mijn jonkheid aan. (Lukas 18: 21). Maar waar dit geestelijk licht op de tien geboden valt, zoodat de ziel ze ziet omgloord door de glansen van Gods heiligheid en verstaat hun diepen, geestelijken zin, is dit een duidelijk bewijs van ontdekkende Genade. Dan vermag de Wet den menschen te doen vallen voor het recht van zijn God, hem te brengen tot kennis van zijn zonden. En voor zulk een totzondenaar voor God geworden menschen is zij dan een tuchtmeester tot Christus, en dit is dan het paedagogisch of opvoedend nut der Wet.

En eindelijk en in de derde plaats, is de Wet dienstig als norm of richtsnoer voor het leven der toegebrachte kinderen Gods voor de Christenen in den enger en inniger zin van het woord, voor de wedergeborenen of bekeerden, en dit is dan haar normatief nut.

Deze drietlei onderscheiding is, gelijk zoo vele andere der oude Theologen, die goed wisten te onderscheiden en daarom ook goed konden onderwijzen, zoo juist, dat zij nog alle aanbeveling verdient.

Waar het ons dan ook te doen is om in deze artikelen over de tien geboden, 's Heeren ordinaantien in de zedelijke wereld, bepaald op het stuk van religie en zedelijkheid, in te denken, willen wij met deze onderscheiding rekenen en de Wet des Heeren vooral als norm of richtsnoer bespreken.

Terecht is opgemerkt, dat een *norm* niet is hetgeen men wel eens zoo hoort noemen, het gemiddelde van wat werkelijk voorkomt, maar zich veel meer vertoont als een eisch, waaraan mogelijk niets van het bestaande geheel voldoet, hoewel het tot den aard en het verband der dingen behoort, dat zij met recht daaraan gemeten worden.

En dit geldt ook voor 's Heeren geboden als normen voor religie en zedelijkheid. Gemeten toch aan deze normen, komt de religie en de zedelijkheid, zelfs van de beste Christenen, hier niet volkomen mee overeen. In de systematische uiteenzetting der tien geboden, die wij in deze reeks artikelen trachten te geven, zullen wij dan ook niet uitgaan van wat het leven van den Christen in zijn verhouding tot God en zijn medemenschen is, maar van wat het moet zijn; van wat het behoort te wezen. Eerst zoo

komt wat er nog abnormaal, d. w. z. van de norm afwijkend in is, te staan in des te helderder licht, en kan de bespreking van 's Heeren wet ook dienstbaar worden aan die al dieper zelfkennis, waarop onze Catechismus doelt, wanneer hij spreekt van onzen sondelijken aard hoe langer hoe meer leren kennen, en dies te begeeriger de verging der zonde en de gerechtigheid in Christus zoeken. (Antw. 115). M. a. w., zoo komt tevens wat wij boven leerden kennen als het tweede nut der Wet haar opvoedend gebruik, — ook voor Gods kinderen altijd nog zoo noodig — tot zijn recht.

Bij onze bespreking van het eerste gebod hebben wij vroeger gezien, dat dit gebod nog uitsluitend het verborgen leven der ziel met haren God raakt; dat het hier nog alleen gaat om wat men ook wel noemt den inwendigen godsdienst. En ook vonden wij toen, dat het verborgen leven der ziel zich laat onderscheiden als *godsvrucht* en *godsdienst des harten*.

Thans toegekomen aan de bespreking van dit eerste gebod in betrekking tot den Christen, willen wij alzoo eerst aanwijzen hoe en zijn godsvrucht en zijn godsdienst des harten zouden moeten wezen om normaal te zijn.

De godsvrucht, als „zaad der religie“, zooals Calvijn het noemde, als aanleg tot religie zooals wij thans zeggen, bij ieder menschen aanwezig, maar bij al wat buiten den Christus leeft of verstikt of hoogstens, wij in haar ontwikkeling door de zonde gestoord, als heidensche *vroomheid* zich openbaart — komt alleen in den Christen tot werkelijkheid.

Niet-Christenen mogen al *vroom* zijn, alleen de Christen is *godsvruchtig* of, wat hetzelfde is, *godvreezend*. Onder ons Gereformeerden zijn de twee laatste uitdrukkingen dan ook veel meer in zwang. Toch zeggen niet alleen zooals wel eens beweerd wordt, de broeders van Jozef: Wij zijn vroom, maar het woord komt in onze Statenvertaling op ongeveer tien plaatsen ook in dieper zin voor. Zoo heet het b. v. in psalm 37: 37: Let op den vrome en zie naar den oprecht; want het einde van dien man zal vrede zijn; vinden wij in Spr. 28: 10: de vromen zullen het goede beërven; en heet Job: een man oprecht en vroom. Het woord vroomheid komt slechts eenmaal voor, en wel in Ps. 25: 21: Laat oprechtheid en vroomheid mij behoeden; want ik verwacht U. Bedenkt men echter, dat „vroom“, oorspronkelijk „degelijk, dapper“ beteekende, dan is voorzeker godsvrucht of godvreezend een veel tekenender woord en doet men goed voor de Christelijke of echte vroomheid het woord „godsvrucht“ te gebruiken.

In het woord *godsvrucht* zit een heel ander begrip. Wij hebben het uit de middeleeuwsche mystiek en het beteekende daar: in zijn God gelukkig zijn.

De godsvrucht nu van een Christen dankt hij aan het zijn in Christus.

Heel de subjectieve religie of de religie in den Christen dankt haar hoedanigheid aan de verborgen gemeenschap zijner ziel met haren Heiland, welke gemeenschap eerst tot stand komt wanneer, door wederbarende Genade, het geloof in de ziel wordt gewrocht.

De godsvrucht toch of de vreeze voor den eenigen en waarachtigen God is, gelijk alle vreeze, allereerst een gevoel, een aandoening der ziel, ontstaan uit de gewaarwording van God.

Van den zich openbarenden God, want indien God zich niet openbaart, kan de menschen Hem niet gewaarworden.

Niet kennen.

Alle gewaarworden toch is kennen. De natuurlijke menschen, de menschen buiten Christus, kan wel hebben gewaarwording van het goddelijke, omdat God zich ook openbaart in zijn Schepping, maar wij bij God niet meer uit deze openbaring kan kennen, is bij hem het gevoel dat zich aan deze gewaarwording paart, hoogstens een vage vroomheid maar nooit godsvrucht.

Om de zonde toch kan God thans niet anders als God gekend, dan uit zijn bijzondere openbaring door het geloof.

Geloof nu als de vaste overtuiging omtrent het bestaan der dingen die men niet ziet, der bovenzinlijke dingen, is algemeen menschelijk.

Maar dit algemeen menschelijke geloof sloeg in den gevallen menschen in zijn tegenwoordig oogenblik niet Christus geloof wel, maar hij geloof juist het tegenwoordig van wat God heeft geopenbaard.

Zijn geloofsvoorstellingen zijn valschen. Wanneer wij toch belijden, dat de menschenlijke natuur door de zonde geheel verdorven is, dan verstaan wij daaronder,

dat al wat er in een menschen werkt van kennen en streven en daarmee verbonden gevoel, zijn goede hoedanigheden volstrekt verloren heeft, omdat de menschen in de kern van zijn wezen van God is afgeweken, zijn liefde tot, in haat tegen God omsloeg.

Liefde zoekt vereeniging, maar de menschen, van God afwijkende toen hij viel, zocht, voor zooveel aan hem stond, m. a. w. als wilkend of zedelijk wezen, God te ontvluchten.

Los te zijn van God.

Daarom is het schrikkelijke karakter der zonde haat tegen God.

En dus is al wat uit vleesch geboren is, deze scheiding, dit los zijn van God, is de geestelijke dood van den natuurlijke menschen; de volstrekte ontstentenis van dat geestelijk leven, dat alleen in de gemeenschap met God wordt geleefd.

Maar deze gemeenschap, die Adam, vóór zijn val, buiten een Middelaar om, met God had, komt in den gevallen menschen alleen en uitsluitend en dan als „onverleesbaar goed“, weer tot stand in en door Jezus Christus, den Middelaar Gods en der menschen, en wel door een daad van wederbarende Genade.

Wanneer toch voor een arme, in zich zelf verloren menschenziel het oogenblik komt, dat de Christus de zaligheid, die hij op zijn kruis voor haar verworven heeft, aan haar gaat toepassen; wanneer God aan de ziel een werk begint; dan is het eerste wat er plaats grijpt een daad van levendmakende Genade aan zulk een geestelijk doode ziel. Inzetting van geestelijk leven, omdat God in Christus van zijne zijde de ziel nadert, met zijn Geest in haar komt wonen en daardoor de gemeenschap tusschen de Ziel en Hem metterdaad herstelt.

En dit is die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking van de dooden en levendigmaking, waarvan zoo heerlijk in de Schrifture gesproken wordt, dewelke God zonder ons in ons werkt. (Canones van Dordt III en IV § 12).

Nu wordt hij dit werk Gods aan 's menschen wezen en middelen aan zijn ziel niets nieuws toegevoegd, maar wel wordt al het bestaande vernieuwd en krijgt nieuwe hoedanigheden.

De menschenlijke natuur wordt omgezet. En dan richt zich daardoor het geloof, nu als zaligmakend geloof, op Gods openbaring; op Zijn bijzondere openbaring van Genade aan *sondige* menschen; op het Evangelie van het Verbond der Genade; op den eenigen en waarachtigen God als den God des Verbonds.

Alleen een dus wedergeborenen menschen kan God gewaarworden, Hem kennen naar menschenlijke mate van kennis.

Kennen uit Zijn Woord.

Uit Zijn openbaring in de Schrift en juist daardoor ook weer uit Zijn openbaring in de Schepping.

Als Christus de zaligheid aan een ziel gaat toepassen, wordt in die ziel *alles* vernieuwd.

Niet slechts het kenvermogen, maar ook het wilvermogen, en ook 's menschen gevoel of het gebied van het gemoedsleven.

Van daar, dat ook het gevoel, dat zich verbindt aan de gewaarwording, die een levendgemaakte ziel door het geloof uit het Woord van haar God krijgt, zoo geheel anders is dan dat wat de wereld bij de gewaarwording van het goddelijke uit de Schepping ondervindt.

Niet toch maar alleen de almacht en de majesteit Gods, die uitschittert in de schepping, maar ook de heiligheid en de gerechtigheid, maar ook de barmhartigheid en de genade wordt zij gewaar, als de glansen waarin het ene licht der heilige liefde van haar God zich breekt.

En aan deze gewaarwording verbindt zich nu dat eigenaardig gevoel, die wonderbare aandoening, die het wezen der christelijke godsvrucht is en daarom soortelijk verschilt van de niet-christelijke vroomheid.

In de godsvrucht toch is met het eerbiedig ontzag voor den Hoogen en Heiligen God dat den menschen neerbijgt, verbonden de liefde voor den Barmhartigen en Genadigen, die opheft.

De liefde voor Hem, die ons eerst heeft liefgehad.

En zulk een verbinding van liefdevollen eerbied en eerbiedige liefde, als in het wezen der Christelijke godsvrucht ligt, is dan ook niet in strijd met 1 Joh. 4: 18: „Er is in de liefde geen vrees, maar de volmaakte liefde drijft de vrees buiten; want de vrees heeft pijn en die vrees is niet volmaakt in de liefde.“ Immers daar is van heel iets anders sprake dan van de godsvrucht of de vreeze des Heeren. Daar gaat het om de vreeze van den zondaar, die Gods liefde in Christus nog niet kent en voor zijn toorn vrees.

Godsvrucht is *pietis*. Zoodat er ook *pietis* bij een rechtgeaard kind voor zijn ouders is; de liefdevolle schroom, de teedere schuchtheid, om zich aan de autoriteit, aan het gezag van die ouders te vergripen.

Zoo vinden wij dan hoe uit het geloof, als Gods werk of gave (Efeze 2: 8), waardoor een levendgemaakte ziel haar God uit Zijn openbaring kent, zowel de eerbied of de vreeze voor, als de liefde tot Hem opkomen en zich verbinden tot de christelijke godsvrucht. En wijl de menschen hier op aarde het eenige wezen is, dat ook in de toekomst leeft, wiens ziel door gedachten aan de toekomst kan worden aangedaan, zoo richten zich ook de verwachtingen van een Christen op zijn God en verbindt zich aan het geloof als haar vasten grond, de Christelijke hoop.

Spreekt men nu van godsvrucht, dan kan men, gelijk onze oude Godgeleerden dit ook deden, nog weer onderscheiden tusschen godsvrucht in enger en in ruimer zin.

Is het woord „vrucht“, in godsvrucht, niet anders dan vrees, zoo als wij vroeger vonden, dan kan men onder godsvrucht in enger zin verstaan de vreeze voor God, als het heilige gevoel van eerbied, van schroom Hem te mishagen. Maar wijl de heilige liefde, die uit het zaligmakend geloof als haar beginsel opkomt, altijd met dezen eerbied verbonden is, kan men het woord godsvrucht ook nemen in dien ruimeren zin, dat men er heel de gesteldheid eener door God met het zaligmakend geloof begunadigde ziel onder verstaat.

Zulk een ziel is dan godsvruchtig.

Wat de Heere nu in het eerste gebod ons gebiedt is, zooals we vroeger vonden, de godsvrucht en de godsdienst des harten.

Beide verhouden zich als de hoedanigheid der ziel en haar daaruit opkomende wijze van werken, overeenkomstig Gods geopenbaarden wil.

Over den godsdienst des harten hopen wij in ons volgend artikel te handelen.

Hier bepalen wij ons nog uitsluitend tot de godsvrucht.

En dan zal uit het thans besprokene duidelijk zijn geworden, dat, zooals wij boven schreven, een christen zijn godsvrucht aan het zijn in Christus dankt.

Dit toch is de heerlijkheid van het Verbond der Genade, dat wij een Middelaar hebben die niet alleen voor ons de Wet heeft vervuld, maar ook in ons werkt het nieuwe leven der nieuwe gehoorzaamheid.

En waar Hij dat leven in onze ziel brengt, ons tevens als een der goederen van dat Verbond, schenkt het geloof.

En dit geloof is dan het beginsel, waaruit en de hoop en de heilige liefde tot God opkomt.

Het geloof is voor alles een kennen, een zaak dus van het kenvermogen. Een voor vast en waar en zeker houden wat God geopenbaard heeft.

En het schenken van het geloof is dus een wegnemen van den dichten sluier die het zielsog van den gevallen menschen belet zijn God te zien; een verlichten van de oogen des verstands; een schenken van het gezicht aan den geestelijk blinde.

Maar wijl niet slechts het kenvermogen, maar ook het wilvermogen, en ook het gevoel, of zooals onze vadersen zeiden „de genegenheden“ in een wedergeborenen zijn vernieuwd, oefent het geloof ook zijn invloed op heel de ziel. De ziel die haar God kent door het geloof, wordt aangedaan in liefde, en deze liefde zet het streven, het begeeren in beweging, totdat uit dit liefdevol begeeren en geloof kennen of verstaan de voor God goede wil komt.

En wijl nu juist het zedelijke, in zijn tegenstelling met het onzedelijke, aan de hoedanigheid van het willen hangt, is de wil der heilige liefde, die opkomt uit het geloof, het beginsel der christelijke *dengh*.

Zij, de liefde is het, waardoor de ziel weer de hoedanigheid krijgt, die door de zonde te loer ging, om te willen wat God wil.

De eerbiedige liefde die ons godsvruchtig doet zijn en godsdienstig doet handelen.

De Heere eischt van zijn volk, Hem te vrezen, in al Zijn wegen te wandelen, Hem lief te hebben en te dienen met hart en ziel. (Deuteronomium 10: 12).

Maar in en door Christus maakt Hij zijn kinderen ook gewillig om den eisch te gehoorzamen; maakt Hij ze godsvruchtig en godsdienstig.

En toch is door de zonde, die nog in ze woont, hun godsdienst nog onvolkomen, hun godsvrucht nog onzuiver.



Ook Gods volk staat in zich zelf schuldig voor de Wet.  
Het voldoet daar noch in zijn doen, noch in zijn zijn aan en heeft alleen zijn gerechtigheid in zijn Borg.

## „Ziet, een zaaiër.”

En hij sprak tot hen vele dingen door gelijkenissen, zeggende: Ziet, een zaaiër ging uit om te zaaien.  
Mattheus 13: 3

„Ziet, een zaaiër!” Kunt ge dat van elk vader, van elke moeder, van elk onderwijzer zeggen? Merk ge in de gezinnen, in de kringen uwer vrienden, op de scholen, dat er werkelijk gesaat wordt?

Bij die vraag denken we niet enkel aan uitzaaien van het Bijbelwoord. Zeker, ook dat kan van hooge beduidenis zijn. Allerlei aangrijpend Bijbelwoord vroeg in het geheugen geprent, kan als een sterre Gods, heel het leven door, in onze ziel nadreunen, om ons van kwaad af te houden en naar het heilige te trekken. Zelfs louter als geheugenwerk ligt er een onmiskenbare kracht in.

Maar toch zou het veel, veel te beperkt zijn, indien het zaaien daartoe beperkt bleef.

Elke gedachte, elk denkbeeld, elk vermaan, elke waarschuwing, elke toon van liefde en deernis, elke uiting van sympathie, kortom alles wat van onze lippen, wat door onze blik, door onze houding, door ons voorbeeld, op een ander indruk maakt, en iets in den bodem zijner ziel doet bezinken, is *geestelijk zaaien*.

Zaaiel dat goed kan zijn, maar ook, helaas, zaaiel, dat een gifplant in het hart van het kind kan doen opkomen.

Want vergeet niet, er is een zaaiër, dat opzettelijk bedoelt te zaaien, maar er is ook een zaaiër dat *ongemerkt* geschiedt; en dat ongemerkte zaaien gaat elken dag, in elken kring, bijna bij elke ontmoeting door. En stellig kan het oog er niet helder genoeg voor openstaan, hoe juist wie ongemerkt zaait, maar al te dikwijls hoogst bedenkelijk zaaiel uitstrooit. Op straat, voor winkels en in winkels, in societeten en herbergen, bij bezoeken, aan feesten, in boeken en bladen worden elken dag in breeden kring indrukken, gewaarwordingen opgevangen, die maar al te vaak kwaad nawerken.

Niet dadelijk. Och, uit één korrelke belladonna zaaiel schiet ook niet dadelijk hoog de gifplant op, en al wipt die plant ten slotte naar klomp niet uit den bodem, daarom is er nog volstrekt niet aanstonds de boze giftige vrucht.

Al die indrukken, al die gewaarwordingen zijn niets dan zaadjes. En gelijk van het geveulend zaaiel dat onze ledenboomen loslaten, de wind er misschien slechts één op de honderd op een plek brengt, waar het ontkiemt, is het ook met het boze geestelijk zaaiel. Maar zelfs al ontkiemt er slechts één honderdste van, dan nog is het zoo verwoestend voor het jeugdig hart.

En wat nog erger is, er zijn ook, zij het al niet talrijk, demonische personen, die *opzettelijk* zaaiers en zaaiers van slecht zaai, van echt geestelijk onkruid, in ander hart zijn, en die er lust aan hebben zielen te vervlensen, 't zij om er zelf goddeloos profijt van te hebben, hetzij, wat eerst het echt demonische is, uit opzettelijke zucht om slecht te maken.

Zoo heeft satan in groote menigte zijn nooit rustende werkers, die, opzettelijk of onopzettelijk, dag na dag, het zaai van zijn onkruid uitstrooien; en ge moogt, bij den steeds vrijer toon van ons maatschappelijk leven, wel zeggen dat God uw kind bijzonder genadig was, zoo de wind des kwaads dat boze zaai over het hart van uw kind liet heenwaaien, zonder dat het er op neerviel en er indrong.

Doch juist daarom plaatst God nu in het leven tegenover die zaaiers van het onkruid, in zijn naam en van zijnerwege, de zaaiers van het goede zaai, die tegenover die macht der duisternis de macht en den invloed stellen van het Koninkrijk der hemelen.

Doch dan mag ook dat uitzaaien van het goede zaai niet te beperkt als loutere predicatie worden verstaan.

Zeker, de bezelde, de in God geheiligde, de van hooger vuur doortostelde predicator is er de hoogste uiting van. Maar vooreerst staat de predicator lang niet altoos op dat hooge, bezielde en daarom bezielende standpunt. En boven dien, die predicator ligt slechts op zeer enkele uren van heel de week beslag, en onderwijl gaat het leven al de zeven dagen van de week door.

Het zou daarom geen verhouding hebben, om het zaaien van het goede zaai tot die enkele uren te beperken, en al die dagen daarna het zaaien van het boze onkruid rusteloos te laten doorgaan.

Neen, al die dagen der week, van den vroegen morgen tot den laten avond, moet ook het goede zaaien worden voortgezet.

Een enkel maal opzettelijk door een vermaan, een waarschuwing, een wenk in het goede oogeblik; maar moest ongemerkt door indrukken die van uw persoon, van uw leven, van uw houding, van uw doen en laten, van uw gesprekken, van uw voorbeeld in den ruimsten zin uitgaan.

Ook leetuur is hier een groote macht, en het is daarom zoo te betreuren, dat de dichtader onder Christenen niet milder vloeit, en de boeiende fantasie-letterkunde niet op hooger peil staat.

Edoch, dit hangt aan talent en gave, en God zij gebenede, dat Hij ook dit soort zaaiers in groter aantal en van hooger geesteskracht onder ons uitzende.

Maar wat, geheel afgezien van dit talent en van deze bijzondere gave, een ieder in het uitstrooien van het goede zaai laat moet geven, is het gewone leven, is de opvoeding der jeugd, is de steeds voortgaande onderlinge opvoeding, die weleer in den gewonen omgang aanbrengen.

Waar het zaaije van een boos onkruid indrong, moet aanstonds in groter aantal het goede zaai opschieten om het onkruid in zijn opkomen te verstikken. Niet ongemerkt.

En in dien zin zij de vraag herhaald: Als men op U wijst, zijt ge dan zeker dat men ook van U zeggen zal en kan: *Ziet, een zaaiër!*

Van elk woord, dat we spreken, zullen we eens rekenschap geven. Niet in een verhoor, waarom we het zoo en niet anders hebben gezegd, met recht onzerzijds om ons tegenpleddoel te voeren. Neen, maar doordat God ons zal toonen, welke de werking was, en hoever de werking ging, die van ons woord op anderer hart geoeft werd.

Soms zal ons die verrassen door den heerlijken, den gezegenden invloed, die, zonder dat we het

van verre vermoed hadden, van een door ons gesproken woord uitsing. Maar ook bitter zal het ons kwellen, als ons getoond wordt, wat fatale werking een onbedacht gesproken woord op ander zin en leven had.

En nu is dit het jammerlijkst, dat verreweg de meesten hierop zoo weinig bedacht zijn, dat ze niet voelen hoe hun woord en hun voorbeeld gedurig een vuur is, waar vonken van af spatten, en dat ze in hun onbeachtzaamheid met dat vuur zoo gevaarlijk spelen. Zoo b.v. wat haat het u, of ge bij uw opvoeding al telkens uw kind met het Woord bezaait, als ge slag op slag door uw gesprek en uw voorbeeld onkruid-zaai over het goede zaai heenstrooit.

Dat is de valse scheiding, alsof het leven werkloos bleef, en alleen bijbelsch vermaan werkte. Want juist dit is niet zoo. Als uw eigen leven niet van den geest des Woords doordrenkt is, bederft ge telkens door uw leven, wat u vermaan in het hart van uw kind poogde op te bouwen.

De echte zaaiër zaait altoos, zoo dikwijls het oogenblik gunstig is, en zoo alleen moogt ge u een gelukkig ontkiemen van het goede zaai beloven.

— — —  
*Ziet, een zaaiër!* — wordt ook daaraan beproefd, of ge geduld hebt, om te wachten tot het door u uitgestrooide zaai ontkiemen kan.

Niets toch is droever, dan te wanen, dat uw vermaan, uw waarschuwing, uw oproep tot het heilige, plotseling het hart van uw kind omzet. Wie weet wat zaaien is, weet ook, dat het uitgestrooide zaai zijn tijd moet hebben, om te kunnen ontkiemen. En hebt ge dat geduld nu niet, en verwijt gij het uw kind, dat de vrucht van het zaai niet aanstonds uitkomt, dan hindert gij het ontkiemen, dan belet ge het vrucht zetten, dan verbitert ge, en verstoort uw eigen zaaiel.

Het verstandige, het van God gewilde zaaien luistert zoo nauw. De landman weet dat elk zaai zijn tijd heeft, en ook bij de opvoeding moet het soort van zaai dat ge uitstrooit, met de jaren van uw kind verband houden. Ook de gelegenheid beslist zoo in het oog looppend voor de ontwikkeling van het zaai, dat ge uitwerpt. Ook het leven heeft zijn steenachtige plekken, en zijn plekken vol doornen en distelen. Daarom is het zoo heilige kunst om voor het uitstrooien van uw zaai de goede plek, de plek met diepe rulle aarde te kiezen.

Er kan daarom niet genoeg op worden aangedrongen, dat toch in onze gezinnen, dat toch in onze scholen, dat toch in onze maatschappelijke kringen, de plicht en de kunst van het goede zaaien steeds ernstiger beoefening vinde.

De macht van het onkruid-zaaien neemt op zoo verontrustende wijze toe, en ook onze kinderen staan al zeer spoedig aan den verderfelijken invloed, die hier van uitgaat, bloot.

Zoo nu kan het niet anders, of we raken achteruit, en we verliezen terrein, en onze kinderen zullen ons teleurstellen, indien niet elk onzer zijn roeping verstaat, om zaaiër, om zaaiër van het goede zaai te worden, en deze hooge roeping te vervullen met heiligen kunsten, met stil geduld, in nooit uitgeputte liefde, in steeds nauwer gemeenschap met Hem, die ons het zaai dat we uitstrooien zullen, toereikt.

Amsterdam, 19 Febr. 1904.

## De Nationale Kerk.

Wat de Gereformeerde groep in de Hervormde Kerk inzake het Hooger Onderwijs beoogt, wordt allengs duidelijker.

Ds. Wagenaar, Hervormd predikant in Leeuwarden, lichtte in de *Volkshode* een tip van den sluier op, en Dr. Kromsigt sluit zich geheel bij diens betoog aan.

Men erkent, dat aan de Vrije Universiteit dusverre onrecht is aangedaan; het ingediende wetsontwerp, dat geen begunstiging maar rechtsgelijkheid beoogt, keurt men daarom op zichzelf goed. Maar men betreurt, dat de Minister niet tegelijk de zaak van de Theologische faculteiten aan de Rijksuniversiteiten aan de orde heeft gesteld, omdat dit een levenszaak is voor de Ned. Hervormde Kerk.

Daarom wil men thans een dwangmiddel gebruiken.

De groep uit de Hervormde Kerk wil het op een akkoord gooien. Het zal worden een do ut des. Geef ons de Theologische faculteiten aan de Staatsuniversiteiten terug, dan stemmen wij voor de wet. Zoo niet, dan zal „rechtsuitstel” — het nieuwe woord is van Ds. Wagenaar — het dwang middel worden om klem aan onzen eisch bij te zetten. We stemmen het wetsontwerp dan af en het Bijzonder Hooger Onderwijs zal hiervan den last dragen.

Droever staaltje van partij-politiek is nauwelijks denkbaar.

Ge erkent dat een ander onrecht wordt aangedaan. Weg en middelen staan open om dat onrecht weg te nemen. Maar ge bestondigt dat onrecht opzettelijk, omdat de Regeering niet terstond bereid is om op een ander punt aan uw wenschen te voldoen.

En wat de zaak nog droever maakt is, dat ook hier het kerkisme weer in al zijn naaktheid voor den dag komt.

Het ingediende wetsontwerp heeft met de Gereformeerde kerken niets uitstaande, en schenkt zelfs aan de Theologische faculteit der Vrije Universiteit niet één voordeel of privilege.

Het bedoelt uitsluitend en alleen om het Vrije Hooger Onderwijs uit zijn vernederende positie op te heffen; om te maken, dat ons volk weer Christelijke doctoren, antirevolutionaire staatslieden en advocaten, calvinistische literatoren en natuurkundigen kan krijgen. Een *nationaal* belang dus, waar de Kerk geheel buiten staat.

Maar bij deze broeders is de enige drijfveer de Nederlandsche Hervormde Kerk. Met leede oogen zien ze, dat de Gereformeerde kerken aan invloed op ons volksleven winnen. En daarom mag aan de Vrije Universiteit geen privilege worden gegund, voordat eerst een equivalent aan de „Vaderlandsche Kerk” geschonken is.

Toch mag noch deze partij-politiek in slechten zin, noch dit kerkisme onbeslechten de vraag onder de oogen te zien, of hetgeen deze groep wenscht en verlangt, metterdaad eisch in van het recht en dus ook onzerzijds gesteund moet worden.

Volgens deze broeders nu is de Nederlandsche Hervormde Kerk nog altoos de Nationale Kerk, de volkskerk, de kerk waarin de traditie en het historisch leven der Natie geconcentreerd ligt. Voor deze kerk zijn de Theologische faculteiten aan de Rijksuniversiteiten opgericht. En daarom eischen ze, dat door de Regeering deze faculteiten weer aan haar bestemming zullen worden teruggegeven.

Nu spreekt het wel vanzelf, dat van deze praemissen niet één met de werkelijkheid overeenkomt.

Een nationale kerk is er in Nederland niet, want de natie ligt op kerkelijk gebied in tal van groepen verdeeld en zelfs een numeriek zoo kleine groep als de Gereformeerde kerken oefent op het nationale leven vrij wat meer invloed dan het logge lichaam der Hervormde Kerk, waarin de meest tegenstrijdige geesten huizen.

En even onjuist is het, dat de Rijksuniversiteiten en de Theologische faculteiten zijn opgericht om deze Ned. Herv. kerk van predikanten te voorzien. Ze zijn opgericht voor de Gereformeerde religie, voor de Kerk des Heeren, maar niet voor het staats-creatuur van Koning Willem I.

Maar ook al waren deze praemissen juist, wat wil men dan van de Regeering?

Dr. Kromsigt noemt althans een punt: De Dogmatiek moet weer een cereplaats in de Theologische faculteit ontvangen.

Op zichzelf is deze eisch uitnemend. Een Theologische faculteit zonder Dogmatiek is een lichaam zonder hart.

Maar met deze formeel reconstructie der Theologische faculteit zijt ge voor uw beginsel geen stap gevorderd.

Toen de Dogmatiek onder staatshoede stond, doceerde Scholten te Leiden de moderne theologie. En er is geen quaestie van, dat wanneer straks weer een liberaal of radicaal ministerie aan het bewind komt en deze een theologischen professor te benoemen heeft, geen Calvinist, maar een ethische of moderne de uitverkorene blijken zal.

Zelfs zou het niets baten te bepalen, dat de Regeering voor de Theologische faculteiten alleen mannen uit de „Nationale kerk” benoemen mocht. Indien een socialistisch ministerie, optrad, zou het zonder veel moeite de vacante cathedra's met socialistische professoren kunnen bezetten; professoren, die nog altoos lid waren der „Nationale kerk”. Denk slechts aan Ds. Bax en Ds. Van der Heide.

Natuurlijk bedoelen deze broeders het niet. Het is hun niet te doen om een formeel Theologische faculteit en een formeel band aan de Nederlandsche Hervormde kerk, maar om een Theologie, die weer in werkelijkheid Theologie is, d.w.z. wetenschap van de geopenbaarde kennis Gods.

Maar juist daarom kan deze voorslag ons niet uit het moeras helpen.

De grondstof van deze broeders is, dat ze altoos in ficties leven en daarom voor de realiteit geen oog hebben.

We hebben geen Gereformeerde Overheid meer.

Een nationale kerk bestaat er niet.

En wat zichzelf als de vaderlandsche kerk aandient is een gezelschap, dat uit de meest heterogene elementen bestaat; uit modernen en orthodoxen, evangelischen en ethischen, spiritisten en materialisten.

En wanneer men desniettemin staande zegt, dat de nationale universiteiten meer bruikbaar moeten gemaakt worden voor de nationale kerk, en daarom de nationale overheid nationale theologische faculteiten moet oprichten, dan misleidt men de menigte met een phraseologie, die niets zegt.

## Belachelijk maken.

In *Het Volk* verwijt Josua Loopuit ons, dat wij het Overwezen belachelijk hebben gemaakt, door het zoo voor te stellen alsof God bij de wetgeving aan Israël rekening had gehouden met ingewortelde volksgewoonten, die niet in één dag konden worden afgeschaft.

Indien dit verwijt juist was, dan gold dit niet *De Herant*, maar Christus. Hij toch heeft gezegd, dat Mozes van wege de hardheid van Israël's hart het volk toegelaten had scheidbrieven te geven, maar dat het van den beginne niet aldus was geweest.

Maar natuurlijk verstaat *Het Volk* van deze dingen niets.

Het zou alleen eerbied hebben voor een God, die echt radicaal-socialistisch met van boven opgelegde wetten elken misstand uit den weg had geruimd.

En omdat de God van den Bijbel aan dit socialistisch ideaal niet voldoet, omdat Hij eerst de zedelijke grondslagen in het menschelijk hart recht wil leggen, daarom verwijt *Het Volk* ons, dat wij een „conservatieve” God hebben.

Alsof het valse conservatisme niet juist daarin bestond, dat het historisch gewordene bestendig wordt alleen omdat het bestaat.

Terwijl de God van den Bijbel, juist omgekeerd, ook bij Israël in Zijn heilige Zede-wet het hoogste ideaal den mensch voorstelt en met zijn *Gij zult niet* de scherpste critiek op het zondig menschelijk leven uitspreekt.

Het Christendom, dat door dien God zich leiden liet en aan Zijn Woord geloofde, heeft niet revolutionair, maar reformatisch als een zuurdeeg heel het maatschappelijk leven veranderd. Het heeft niet door uitwendige wetten, maar door prediking van het Evangelie de slavernij afgeschaft, de heiligheid van het huwelijk hersteld, de vrouw uit haar diep vernederende positie weer opgericht.

Terwijl de Franche Revolutie, die met staatsgeweld plotseling gelijkheid, vrijheid en broederschap wilde invoeren, wel het

duidelijkste bewijs heeft gegeven, hoe machteloos zulk een poging is.

Of is op de Franche Revolutie niet gevolgd de dictatuur van Napoleon?

## Antipapisme.

Een welwillend lezer vraagt ons, of we ons niet te sterk uitlieten, toen we schreven, dat de Roomsche kerk in onze dagen alle overtrede van het 7de gebod bij haar geestelijken en in haar kloosters gestrengelijk straft. Hij zond ons daarbij het prospectus van een dier bekende werken over de Roomsche moraal, waarin juist het tegendeel beweerd werd.

Nu willen wij wel bekennen, dat dit soort antipapistische leetuur, die onder gesloten enveloppe verzonden wordt met het opschrift, dat alleen getrouwde personen het boek lezen mogen, ons tegen de borst stuit. Er zijn „diepten van satan,” waarbij het beter is geen blik te slaan. En al hebben de Roomsche moralisten, met het oog op de biecht-praktijk, dingen geschreven, die het zelfs niet oorbair is hier aan te duiden, het heeft geen het minste nut, dergelijke uitpluizerijen, over wat op sexueel gebied misdreven kan worden, onder het volk te brengen. Eer loopt men gevaar daardoor hartstochten te prikkelen, die slechts een vonk noodig hebben om in ons eigen hart te ontbranden.

Reeds om die reden kunnen wij dit wapen tegen Rome niet goedkeuren.

Maar bovendien wordt in dit soort literatuur een indruk gegeven van de Roomsche moraal en moraliteit, die niet juist is. Ook hierbij versta men ons wel.

Dat de gedwongen onthouding, die Rome aan haar priesters en kloosterlingen voorschrijft, in strijd is met Gods Woord, en aanleiding geven kan tot allerlei ongerechtigheden, is door ons nooit ontkend.

Evenmin als het feit, dat de slappere moralisten onder de Roomschen, door hun ver gedreven casuïstiek en hun probabilisme, dingen hebben toegelaten, die zelfs wanneer we ze noemen, elk eerbare mensch een schaamteloos op de wangen zouden jagen.

Maar wanneer de voorstelling wordt gegeven, in deze antipapistische literatuur, alsof de Roomsche kerk en de Roomsche geestelijkheid in haar geheel voor deze excessen aansprakelijk zou zijn, ja alsof de Roomsche kerk officieel zoo goedkeuren en gedoogen, dat door haar geestelijken ontucht werd gepleegd, dan is deze voorstelling met de waarheid in strijd.

Het diep zedelijk verval, waarin de Roomsche geestelijkheid ten tijde van de reformatie zich bevond, mag niet als maatstaf gebruikt worden voor de Roomsche kerk in onze dagen.

De Roomsche kerk heeft uit die zedelijke inzinking zich opgericht. En welke bezwaren de Protestanten tegen Rome's leer en eeredienst ook mogen hebben, het zou onrecht zijn, wanneer men niet eerlijk erkende, dat de Roomsche geestelijkheid in onzen tijd, wat haar zedelijk leven betreft, gerust de vergelijking met de geestelijken van elke andere kerk kan doorstaan.

## Terminologie.

De oud-zending P. Jansa zendt ons het volgende schrijven:

### Wonderspreuken.

Wanneer de wijzen der wereld kennis nemen van het onderwijs in de Godzaligheid, dan vernemen wij van hen nog al eens een afkeurend oordeel.

Wat wonderspreukige leer, waarmee de hersens van het eenvoudige volk noodeloos worden vermoeld.

Al spoedig komt ook het wonderspreukige Drieënheid op het tapijt. „Hersens noodeloos vermoeden” met het denkbeeld van een Drie-eenheid God. En toch, zoo er onder die eenvoudigen één zijn, die niet vanzelf gevoelt, dat in het wezen van den Oneindige iets moet zijn, dat ons begrip te boven gaat!

Nog meer; is niet voor den eenvoudige onder de eenvoudigen het denkbeeld zelf aller kostelijkst en overvloeiende van vertekking en troost?

Vader, Zoon en Heilige Geest; een enig en waarachtig God, voor allen die Hem eeren en op Hem vertrouwen voor tijd en eeuwigheid? De Almachtige een Eenwig God, een Vader voor Zijn menschenkinderen. De Zoon Gods zich offerende op het Kruis, voor de zonden der wereld tot eeuwige heiligheid voor allen, die zich aan Hem toevertrouwen!

De Heilige Geest met al Zijn kostelijke gaven, gereed voor elk schuldbelijdend zondaar, die zich door Hem laat bewerken en leiden, Hem al die genade in 't Goddelijk Wezen deelachtig makende. Wie kan den gansen schat van heiligheid in zijn besef omvatten, die in dat Drie-eenig besloten ligt! Maar om aan die eenheid én volheid haren vollen eisch te doen toekomen, moet in de omschrijving van de Drie-eenheid het epithet *Persoon* weg vallen; immers ook in Gods Woord lezen we enkel: „Drie zijn er die getuigen in den hemel.” Het licht toch geen tegenspraak, dat Personen moet aanleiding geven hebben tot de beschuldiging van drie Goden te dienen, en daardoor het Evangelie voor den Jood onaanneemelijk gemaakt.

Wij begrijpen, dat broeder Jansz bij zijn missie-arbeid onder de Heidenen vaak de moeilijkheid heeft gevoeld om het dogma van de Drie-eenheid zoo voor te stellen, dat het gevaar van driegodendom vermeden werd.

Ook moet met Calvin erkend worden, dat de uitdrukking „personen in het Goddelijk wezen,” evenals die van de „beide naturen in Christus,” slechts zwakke pogingen zijn om een ondoordringelijk Goddelijk mysterie in onze taal weer te geven, en nooit volkomen kunnen uitdrukken wat God in Zijn Woord ons geopenbaard heeft.

Maar br. Jansz vergist zich, wanneer hij meent, dat de Christelijke kerk, door deze

uitdrukkingen niet te gebruiken, de bezwaren der ongelovigen uit den weg zou ruimen.

Dat bezwaar geldt niet het woord, maar de zaak.

Men wil wel in Christus een openbaring der Godheid zien en den Heiligen Geest als een kracht eeren, die van God uitgaat en in de menscheit werkt; maar dat de Zoon en de Heilige Geest meer zijn dan een openbaring en een kracht; dat zij in het Goddelijk wezen een eigen persoonlijk bestaan hebben, dat wil men niet erkennen.

En al is het waar, dat de Heilige Schrift nergens het woord *persoon* gebruikt, toch schrijft ze aan den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest in het Goddelijk wezen zulke eigenschappen toe, dat wij in onze taal dit niet anders kunnen uitdrukken, om elke valse voorstelling van het Goddelijke Drie-eenig leven af te snijden, dan door met heel de Christelijke kerk te spreken van drie personen in het één Goddelijke wezen.

Die belijdenis is onder veel bange worsteling tegen alle ketterij tot stand gekomen. De leiding des Heiligen Geestes heeft daarbij de kerk steeds dieper in de kennis dezer waarheid ingeleid. Waar die belijdenis zuiver gehandhaafd bleef, werd in het gevaar van het driegodendom en dat van een pantheistisch sabellianisme steeds vermeden. Er is dus geen de minste reden voor de Christelijke kerk om deze belijdenis te niet te doen, ook al erkent ze met den Apostel Paulus, dat we hier slechts ten deele kennen en ons menschelijk spreken slechts een zwakke weerklink is van dit heilig mysterie.

## Ohi va piano.

Er komt langzamerhand weer schot in. Het goede voorbeeld, dat onze hofstad gaf, waar eindelijk de kerkelijke scheidsmuren wegvielen, prikkelt tot navolging.

Zoo hebben in Arnhem B vele gemeentelieden eenige pressie op den Kerkeraad uitgeoefend, en de Kerkeraad verklaarde zich bereid de onderhandelingen over de saamsmelting voort te zetten, mits zonder overhaasting met het oog op het gebrek aan onderling vertrouwen, waartoe door de laatste gebeurtenissen in ons kerkelijk leven aanleiding gegeven was.

En ook te Leiden deed men een stap in de goede richting.

Een uit het drietal zusterkerken stelde aan de andere voor, eens per maand de Dienaren te ruilen, om zoo beter met elkaar bekend te raken.

Nu is dit nog wel niet veel. Maar wij Hollanders zijn gewoon niet over één nacht ijs te gaan. Voor overhaasting zijn wij vuurbang.

En hoofdzakelijk is, dat men maar niet in den gedeelten toestand *berust*, maar dien over en weer als zondig erkent en, zij het dan ook voetstap voor voetstap, een poging waagt om iets dichters bij elkaar te komen.

Dan zal de liefde van Christus overmogen, en achteraf zal men verbaasd zijn, dat men zo lang werk had om met broeders saam te gaan leven.

## Salemba-School.

Het bestuur der Christelijke Meisjesschool te Salemba, Meester-Cornelis op Java, deed onlangs een oproeping voor de vacante betrekking van onderwijzeres.

Slechts één onderwijzeres solliciteerde en trok daarna hare sollicitatie in. Naar men zegt, omdat onder de Christelijke onderwijzeressen in Nederland het gerucht loopt, dat de arbeid aan deze school te zwaar zou zijn.

Mejuffrouw J. M. van Loon, die zelve zes jaar lang aan de Salembaschool werkzaam was, verzoekt ons, dit gerucht als onjuist tegen te spreken.

Zij is volkomen bereid nadere inlichtingen te geven aan wie dit wenscht, en zou het zeer betreuren, wanneer de eenige Protestantisch-Christelijke meisjesschool in Nederland, door gebrek aan hulp uit Nederland, moest ten gronde gaan.

Het adres van Mej. Van Loon is te Utrecht, Briggtenstraat 20.

## Door de kieren.

Al is de Gereformeerde kerk allengs in haar polemiek tegenover de Gereformeerden buiten het genootschap gematigder geworden, zoo nu dan giunt de oude doleantiaat nog eens door de kieren heen en krijgen de Gereformeerde kerken, of *De Herant*, even den nagel van den klauw te voelen.

Zoo nu weer van Ds. Eringa van Workum. In het gebouw der Gereformeerde kerk te De Lier was een politieke meeting met debat gehouden. Ook socialistischen waren daarbij uitgenoodigd. En het gerucht liep, dat de Gereformeerde jongelingen hadden geapplandeerd, toen de socialistische woordvoerders, die voor deze gelegenheid een rood vest hadden aangedaan, van den kansel af hun denkbeelden verkondigden.

Naar aanleiding van dit gerucht, spreekt Ds. Eringa van *verbroedering* tusschen de Gereformeerden en socialistischen en richt hij tot ons de volgende strafpredicatie:

Dat zijn nu dezelfde menschen, die in de Kerk, geheel ten onrechte onder de leuze „Wat samenstemming heeft Christus met Belial, of wat deel heeft de geloofvige met den ongelovige?” de belijdenis der waarheid kerkelijk van elkander hebben gescheiden.

Op kerkelijk terrein dus te eng, maar op politiek terrein veel te ruim. Of dit meten met twee maten naar den Woord Gods is, betwijfelen wij ten zeerste. Deze gebeurtenis versterkt ons

in de meening sympathieën zij Och! dat men onderrichten.

Zoo veegt i Zelf steekt tus kerk geen sche prediken de kerk duizen, uit hun e Maar wann Zuid-Holland heeten geappt politiek debat over die bo de kerk zoo ruim zijn.

Alsof de Ge revolutionaire worden gesten gen misdoen.

Intusschen l dan voige last De Gerefor hebben zelf te valsehe aankl

Niet door l listen in het ingeret.

Getuigt het aan argument praatjes, waar tegenstander e

Ds. Feringa l had een jacht die de druiven verwoesten.

Het beeld v formatie geheete

De eerste voss tijdschrift. Ik l in de dagen va zien is, en dat A der hem te van ouder sporen va is er in elk ge deeling in de du „Sibbith” geh bende Romeinl midden tusschen weggerukt. Ze e

En geheel de ge beschrijving i gevaarlijkste, z e nabij kende, geg studeerd had, w rijk geweest i over alle wereldd zij veel kwaad; trouwens ook. Ee bijzonder gunstige

Kerkelijke par tingen in de Ker Veel erger nog (gelijk soms in C ven de pa-tijen i gevaarlijkste, z e niet zijn streken.

Trenit was in partijen. Maar e verdragsaanbeid alk ben van Ph alk ben van A alk ben van A tegen in.

Is het niet mi Toch verschiep weinig partijen i anderen tot de i Christus.”

„En ik van Chi verraad. Uw boe Hier moet men en” is een verve meer scheiding i

En daarbij: V Gij U toch in? dat dan niet? W Leeft alleen (Gij) is het alleen U en vrede, te doet

„En ik dan va Bijten neemden dan Gij? In tege Helands discipel mer van verzooni niet toe? Wij bu klaring zou ons e niet; want Gij zij het behoef ook t nen, die zich als de anderen. En gevoelen hetwelk zoo boven allen C zelfverheffing.

„En eenheids p is trouwens zo v dig ongerijmd zo ons woord „partij beteekent idee”.

Het verensijn hee niet onvatv zijn Een zelfsta eenheid van het dus een verdeel verspreijng verer lijke signur bege groep li